

ปริทัศน์หนังสือ (Book Review)
ประวัติศาสตร์ประเทศไทย 1 (สมัยสุโขทัย-สมัยอยุธยาตอนปลาย)

พระครูปลัดประพันธ์ สุรกรโร (สังการ)
Phrakrupalad Prapan Surakaro (Sangkan)
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

ชื่อเรื่อง	ประวัติศาสตร์ประเทศไทย 1 (สมัยสุโขทัย-สมัยอยุธยาตอนปลาย)
ผู้แต่ง	ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ
ปีที่แต่ง	2564
สำนักพิมพ์	สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จำนวนหน้า	211 หน้า

วรรณคดีเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ วรรณคดีใช้ภาษาวาดภาพจินตนาการ พรรณนาอารมณ์ความรู้สึก และบรรยายความนึกคิดที่มีต่อสรรพสิ่ง และถ่ายทอดกันต่อมา ๆ แม้ว่าวรรณคดีจะไม่ได้เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์โดยตรง แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางภาษาของชาวไทย บอกเล่าเรื่องราวบางช่วงบางเวลาในแต่ละยุคสมัย สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิดด้านปรัชญา ด้านศิลปะ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ เป็นมรดกให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียนโดยผ่านทางเนื้อหาในวรรณคดีที่มีอรรถรสหลากหลาย ทำให้เกิดความ

ผลิตเพลินไม่เบื่อหน่ายต่อการศึกษาเล่าเรียน จรรโลงจิตใจ ให้ข้อคิดคติธรรม มีบทบาทและอิทธิพล และสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้สร้างสรรค์วรรณคดีและกรรมต่อมามากหลายยุคหลายสมัย ซึ่งปรากฏ นักปราชญ์ราชบัณฑิตและนักวีขึ้นมามากมายจนถึงปัจจุบัน หากจะรวมวรรณคดีไทยทั้งหมดนั้น คงเป็นไปได้ยาก เพราะว่ามันกาลเวลามาเนิ่นนาน บางเรื่องเป็นเรื่องเล่า มีหลายสำนวน หลายเรื่องได้ ขำรู้ดเสียดหาย หลายเรื่องที่ได้แต่งเพิ่มเติม และเก็บรักษาไว้หลายสถานที่ในประเทศไทย

ว่าที่ร้อยตรีณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำ สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีความสนใจ ศึกษาค้นคว้า ความเป็นมา ประวัติผู้แต่ง สรุปเนื้อ เรื่องโดยย่อ วิเคราะห์คุณค่าของวรรณคดีในด้านต่าง ๆ ได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้ตามยุคสมัย อาจ จะเรียกได้ว่าเป็นประวัติของวรรณคดีไทย มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและ วิเคราะห์วรรณคดีไทยขึ้นพื้นฐานสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนปลายและนำความรู้ไปต่อยอดในการ ศึกษาวรรณคดีขั้นสูงต่อไปเป็นอย่างยิ่ง

หนังสือประวัติวรรณคดีไทย 1 (สมัยสุโขทัย-สมัยอยุธยาตอนปลาย) ผู้เขียนได้คัดสรรวรรณคดีไทย จำนวนหนึ่ง ได้กล่าวถึง วรรณคดีสมัยสุโขทัยจึงถึงสมัยอยุธยา มีเนื้อหาชัดเจน อ่านสะดวก ประกอบด้วยวรรณคดีเอกของไทย วรรณคดีสำคัญ ๆ ที่เป็นเรื่องน่ารู้ เพื่อให้ผู้อ่านส่วนใหญ่ที่เป็นนิสิตนักศึกษา ได้มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งประวัติผู้แต่ง ประวัติความเป็นมา ประเภท การแต่ง เนื้อหาสาระสำคัญจากตัวบท วรรณศิลป์ในการประพันธ์ สภาพการเมืองของแต่ละยุคสมัย ความสัมพันธ์ของวรรณคดีกับบริบททางสังคม และยังเห็นถึงการพัฒนากาพย์ของวรรณคดีไทยที่สืบทอด ต่อเนื่องจากสมัยหนึ่งสู่อีกสมัยหนึ่ง โดยผู้เขียนจัดแบ่งไว้ 5 บท แต่ละบทนั้น ประกอบด้วย บทที่ 1 วรรณคดีสมัยสุโขทัย บทที่ 2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีสมัยอยุธยา บทที่ 3 วรรณคดีสมัยอยุธยา ตอนต้น บทที่ 4 วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง บทที่ 5 วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย

บทที่ 1 ว่าด้วย วรรณคดีสมัยสุโขทัย ได้กล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรสุโขทัย ลักษณะของวรรณคดีสมัยสุโขทัย และวรรณคดีที่สำคัญสมัยสุโขทัย

ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัย ข้อมูลจากศิลาจารึกซึ่งแบ่งได้ 2 ช่วง คือ ช่วงแรกสมัยตำนานและช่วงที่ 2 สมัยจารึก ในระยะเวลา 200 ปี มีพระมหากษัตริย์ 11 พระองค์ เริ่ม ตั้งแต่พ่อขุนศรีนาวนำถุม จนถึง พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल) สุโขทัยมีช่วงระยะเวลาที่เข้มแข็ง มั่นคง เพียงไม่นาน ประมาณ 80 ปี (นับจากปลายพุทธศตวรรษที่ 18) ถึงสิ้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ใน พ.ศ.1842 จากนั้นก็เสื่อมอำนาจไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสุโขทัยมีลักษณะปกครองในแบบนครรัฐ อาณาจักรรวมกันไว้อย่างหลวม ๆ เมื่อผู้นำไร้ความสามารถ อาณาจักรจึงแตกออกอย่างรวดเร็วและ สุโขทัยยังขาดพื้นฐานทางเกษตรกรรมและการค้ามาสนับสนุนให้คงความยิ่งใหญ่ไว้ได้ จึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยุธยาที่มีปัจจัยทั้งสองเป็นสิ่งสนับสนุน เสริมสร้างให้มีความมั่นคงอย่างพร้อมมูล

ลักษณะของวรรณคดีสมัยสุโขทัย มีเนื้อหาและจุดมุ่งหมาย อยู่ที่บันทึกการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ เช่น ทรงประดิษฐ์อักษรไทย และความเป็นอยู่

ของคนไทยสมัยสุโขทัย เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เช่น ในสมัยสุโขทัยนิยมสร้างศิลาจารึก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ๆ เช่น การรบ การสร้างศาสนสถาน อันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยภาพรวมแล้วมีลักษณะของวรรณคดีจะเป็นวรรณคดีทางประวัติศาสตร์ สะท้อนประวัติการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย สะท้อนประวัติศาสตร์ศาสนาของไทย มีลักษณะของวรรณกรรมคำสอนและคำเทศน์ เช่น สุภาสิตพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง ลักษณะวรรณกรรมสัตยาธิษฐาน และลักษณะของการใช้ภาษาในวรรณคดีที่มีภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ลีลาภาษาแม้ส่วนใหญ่จะเป็นร้อยแก้ว แต่ก็มีความบางตอนที่ลักษณะเป็นกลอน มีเสียงสัมผัส ไพเราะ ตัวอย่างจากหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ความว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย”

วรรณคดีที่สำคัญสมัยสุโขทัย ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องแรก คือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 หรือศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวต่าง ๆ ของอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้แล้วยังมีศิลาจารึกหลักอื่น ๆ อีกหลายหลัก ที่สะท้อนให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์สุโขทัย เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 2 หรือศิลาจารึกวัดศรีชุม ศิลาจารึกหลักที่ 3 หรือศิลาจารึกนครชุม ศิลาจารึกหลักที่ 4 หรือศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง

ยังมีวรรณคดีที่โดดเด่นมากในยุคนี้ ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อเทศนาโปรดพระราชมารดา และใช้เป็นส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ วรรณคดีเรื่องนี้เกิดจากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายเล่ม จึงมีผู้กล่าวว่าเป็นวิทยานิพนธ์เล่มแรกของไทย นอกจากนี้แล้ว ยังมีเรื่อง สุภาสิตพระร่วงและนางนพมาศ เป็นวรรณคดีที่ให้แนวคิดในการดำเนินชีวิต สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

วรรณคดีที่สำคัญเหล่านี้ ผู้เขียนได้บรรยายและวิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะและขนาดของศิลาจารึก ภาษาและตัวอักษร ผู้แต่ง สมัยที่แต่ง จุดมุ่งหมาย เนื้อหาโดยย่อ ลักษณะของคำประพันธ์ การถอดความบทประพันธ์ตัวอย่าง คุณค่าในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอักษรศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ด้านศาสนา

บทที่ 2 ว่าด้วย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีสมัยอยุธยา ได้กล่าวถึง ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสมัยอยุธยา สภาพทางการเมืองของอยุธยา ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมอยุธยา

ประวัติศาสตร์อยุธยาเริ่มขึ้น พ.ศ.1893 และมั่นคงยาวนานถึง 417 ปี ด้วยระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมที่มีประสิทธิภาพ ด้วยพื้นฐานที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น ทำเลที่ตั้ง ตัวของผู้นำ ทำให้อยุธยาเติบโตและเจริญรุ่งเรือง ขยายอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง สามารถผนวกแคว้นต่าง ๆ จึงทำให้อยุธยามั่นคง แข็งแรง ทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมในด้าน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และดำรงความเป็นราชธานีที่ยิ่งใหญ่มายาวนาน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่ออยุธยาเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ก็ต้องพบกับความเสื่อมลงได้เหมือนกัน โดยระบบการปกครองของอยุธยาเริ่มเสื่อมถอยลงเรื่อย ๆ เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยของราชวงศ์บ้านพลูหลวง สุดท้ายก็เสียกรุงให้แก่พม่า ในปี พ.ศ. 2310 และไม่สามารถฟื้นตัวให้กลับมาเป็นราชธานีที่ยิ่งใหญ่ได้อีก อันเนื่องมาจากปัจจัยภายใน คือการแย่งชิงความเป็นใหญ่

กันเองในชนชั้นปกครองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และปัจจัยภายนอก ได้แก่สงครามกับพม่าทำให้อยุธยาเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว

วรรณกรรมสมัยอยุธยา นั้น อาจกล่าวได้ว่า กวีในสมัยนั้นนิยมแนวการเขียนแบบโรแมนติก กล่าวคือนิยมแสดงความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความรัก ความเชื่อมั่นในทางศาสนา ฯลฯ กวีโรแมนติกในสมัยอยุธยา เป็นผู้ที่มองเห็นความงามอันจับใจของธรรมชาติเกินกว่าคนธรรมดาจะแลเห็นได้

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่ 417 ปี มีพระมหากษัตริย์ถึง 33 พระองค์ แต่ทว่ามีวรรณคดีเกิดขึ้นเพียง 7 รัชสมัย แบ่งเป็นช่วงเวลาได้ 3 ช่วง โดยนับเอาเวลาที่เกิดวรรณคดีเป็นหลัก คือ ช่วงที่ 1 พ.ศ.1893 - 2072 รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จนถึง รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 รวมเวลา 179 ปี ช่วงที่ 2 พ.ศ.2153 - 2231 รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม จนถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ รวมเวลา 68 ปี และช่วงที่ 3 พ.ศ.2275 - 2310 รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รวมเวลา 35 ปี

ทั้งนี้ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมสมัยอยุธยาแบ่งเป็น 2 ประเภท คือแบ่งตามลักษณะของคำประพันธ์ คือคำประพันธ์ที่ใช้แต่งวรรณกรรม เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และร้อยแก้ว และแบ่งตามลักษณะของเนื้อเรื่อง เช่น วรรณกรรมพิธีการ วรรณกรรมสดุดี วรรณกรรมศาสนาและคำสอน วรรณกรรมเพื่อความบันเทิง วรรณกรรมวิชาการ วรรณกรรมประวัติศาสตร์

บทที่ 3 ว่าด้วย วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น ได้กล่าวถึง สภาพเหตุการณ์ทั่วไปสมัยอยุธยาตอนต้น ลักษณะของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น กวีสมัยอยุธยาตอนต้น และวรรณคดีที่สำคัญสมัยอยุธยาตอนต้น

สภาพการณ์ทั่วไปสมัยอยุธยาตอนต้นนี้ นับตั้งแต่ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา เสด็จขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ.1893 เป็นระยะที่กรุงศรีอยุธยากำลังรวบรวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น จนถึงรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 นับเป็นช่วงที่ 1 พ.ศ.1893 – 2072 รวมเวลา 179 ปี มีวรรณกรรม 3 รัชสมัย คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) มีวรรณคดี เรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำ รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีวรรณคดีเรื่อง มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ โคลงนิราศหริภุญไชย โคลงทวาทสมาส โคลงกำสรวล

วรรณคดีสมัยนี้จะมีลักษณะของเนื้อหาที่มุ่งเน้นอบรมจิตใจ สั่งสอนประชาชน รูปแบบและภาษาแต่งเป็นร้อยกรองทั้งหมด มีรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลิลิต โคลง ร่าย กาพย์ ฉันท์ ภาษาที่ใช้มักใช้คำภาษาบาลีสันสกฤต และเขมร เป็นศัพท์สูง เข้าใจยาก และผู้เขียนได้กล่าวถึงกวี ผู้แต่งและผู้ให้การอุปถัมภ์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ บางเรื่องก็ไม่อาจกำหนดได้แน่นอนว่าผู้ใดเป็นผู้แต่ง

วรรณคดีสำคัญสมัยอยุธยาตอนต้นไว้หลายเรื่อง เช่น ลิลิตโองการแข่งน้ำ มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ โคลงนิราศหริภุญไชย โคลงทวาทสมาส โคลงกำสรวล ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้หลายประเด็น เช่น ผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ความเป็นมาหรือสาเหตุที่แต่ง จุดประสงค์การแต่ง เนื้อหาโดยย่อ และวิเคราะห์คุณค่าในด้านภาษาและสำนวนโวหาร ด้านความรู้ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านอิทธิพลต่อวรรณคดีอื่น

บทที่ 4 ว่าด้วย วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง ได้กล่าวถึง สภาพเหตุการณ์ทั่วไปสมัยอยุธยาตอนกลาง สาเหตุที่ทำให้วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลางเจริญรุ่งเรือง ลักษณะของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง กวีสมัยอยุธยาตอนกลาง และวรรณคดีที่สำคัญสมัยอยุธยาตอนกลาง

สภาพการณ์ทั่วไปในสมัยอยุธยาตอนกลาง นับตั้งแต่สมัยรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม บ้านเมืองมีความสงบสุข ทำให้เกิดวรรณคดีขึ้น แม้จะมีระยะเวลาสั้น ๆ ต่อมาก็มียุคการล่มสลาย ทำให้เว้นว่างทางวรรณคดีไป 28 ปี จนถึงรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง มีการเผาทำลายหนังสือด้วยข่าวลือว่าเป็นตำราคุณไสย ทำให้วรรณคดีสูญหายจำนวนมาก ครั้นถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บ้านเมืองก็มีความสงบสุข วรรณคดีจึงเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก ถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณคดี เป็นระยะเวลาถึง 68 ปี เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความเจริญของบ้านเมือง ความเจริญด้านศาสนาและการศึกษา ราชสำนักเป็นศูนย์กลางของวรรณคดี

ลักษณะของวรรณคดีในสมัยอยุธยาตอนกลางนี้มีทั้งวรรณคดีศาสนาและคำสอน วรรณคดีเพื่อความบันเทิง วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ วรรณคดีที่แต่งเป็นฉันทลักษณ์ถือว่าเป็นวรรณคดีชั้นสูง ลักษณะการแต่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง คำประพันธ์ที่นิยมแต่ง คือคำประพันธ์ประเภท โคลงสี่สุภาพ ฉันทน์ และมีคำประพันธ์ชนิดใหม่ คือกาพย์ห่อโคลง ซึ่งมีกวีสำคัญ ๆ เกิดขึ้นในสมัยนี้หลายท่าน เช่น สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหาราชครู พระโหราธิบดี ศรีปราชญ์ ขุนเทพกวี พระศรีมโหสถ

วรรณคดีที่สำคัญสมัยอยุธยาตอนกลาง มีมีวรรณคดีร้อยกรอง 15 เรื่อง เช่น กาพย์มหาชาติ โคลงพาลีสอนน้อง สมุทโฆษคำฉันท์ เสือโคคำฉันท์ จินตามณี อนิรุทธคำฉันท์ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โคลงอักษรสามหมู่ โคลงนิราศนครสวรรค์ ฉันท์ดุขุฎีสังเวศกล่อมช้าง เป็นต้น และมีวรรณคดีร้อยกรอง 2 เรื่อง เนื้อเรื่องนั้นแบ่งได้ 6 ประเภท เช่นประเภทเรื่องเล่าอนงนิทาน กลอนสอนใจ สอนความประพฤติ ใช้ในพิธี สดุดี ยอพระเกียรติ นิราศ สารคดีและตำรา ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้หลายประเด็น เช่น ผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ความเป็นมาหรือสาเหตุที่แต่ง จุดประสงค์การแต่ง เนื้อเรื่องโดยย่อ และวิเคราะห์คุณค่าในด้านภาษาและสำนวนโวหาร ตัวอย่างกาพย์ฉันทน์ โคลง ร่าย ฯลฯ ด้านความรู้ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านอิทธิพลต่อวรรณคดีอื่น

บทที่ 5 ว่าด้วย สภาพเหตุการณ์ทั่วไปสมัยอยุธยาตอนปลาย ลักษณะของวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย กวีสมัยอยุธยาตอนปลาย และวรรณคดีที่สำคัญสมัยอยุธยาตอนปลาย

สภาพการณ์ทั่วไปสมัยอยุธยาตอนปลาย เมื่อสิ้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว บ้านเมืองก็ไม่ค่อยจะมีความสงบมากนัก วรรณคดีไม่ได้รับการทำนุบำรุงเป็นเวลานานถึง 44 ปี จนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ วรรณคดีจึงฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง ในสมัยนี้มีกวีหลายคน ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง พระภิกษุ และมีกวีหญิง ถือได้ว่าเป็นสมัยที่วรรณคดีรุ่งเรืองมากอีกสมัยหนึ่ง วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลายนี้มีลักษณะเฉพาะของวรรณคดีหลาย ๆ ด้าน คือ ด้านรูปแบบ มีครบทุกรูปแบบ ประเภทร้อยกรอง มีทั้งกาพย์ ฉันทน์ โคลง กลอน ร่าย มีสำนวนโวหารไพเราะทุกเรื่อง นับได้ว่า

มีคุณภาพของกาพย์กลอนเป็นอย่างยิ่ง เช่น โคลงชะลอตพระพุทไธยาสน์ โคลงนิราศพระพุทบาท
นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระมาลัย ปุณโณวาทคำฉันท์ กาพย์เห่เรือ เป็นต้น ประเภทร้อยแก้ว มัก
จะเป็นตำรา บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ หนังสือราชการ แต่ประเภทร้อยแก้วไม่ค่อยโดดเด่นเป็นพิเศษ
การใช้ภาษา ใช้ภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร มีอิทธิพลมาจากวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา เช่น นัน
โพนันทสูตรคำหลวง นอกจากนี้ยังมีภาษาไทยโบราณ ภาษาถิ่น ก็มีบทบาทในการแต่งวรรณคดีด้วย
ทางด้านเนื้อหาที่มีหลายประเภท เช่น วรรณคดีประเภทศาสนาและคำสอน วรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อ
ความบันเทิง วรรณคดีนิราศ วรรณกรรมวิชาการ วรรณกรรมการแสดง วรรณคดียอพระเกียรติ เป็นต้น
กวีในสมัยอยุธยาตอนปลาย มีกวีหลายคน ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ เช่น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้
ทรงพระราชนิพนธ์ โคลงชะลอพระพุทไธยาสน์ เจ้านายและขุนนาง เช่น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐ
สุริยวงศ์ ทรงพระนิพนธ์วรรณกรรมเอาไว้มากมาย ได้แก่ นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง
กาพย์เห่เรือ บทเห่เรื่องกาگی กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก เจ้าหญิง
กษุณทลและเจ้าฟ้าหญิงมังกฎ ทรงนิพนธ์ เรื่องดาหลัง (อิเหนาใหญ่) อิเหนา (อิเหนาเล็ก) เป็นต้น พระ
ภิกษุ เช่น พระมหานาควัดท่าทราย แต่งเรื่องปุณโณวาทคำฉันท์ โคลงนิราศพระบาท เป็นต้น

วรรณคดีที่สำคัญสมัยอยุธยาตอนปลาย มีหลายเรื่อง เช่น โคลงชะลอพระพุทไธยาสน์ โคลงนิราศ
เจ้าฟ้าอภัย จินตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ นันทโพนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง
กาพย์เห่เรือ กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง การห่อโคลงนิราศธารโศก โคลงนิราศพระบาท ดาหลัง
อิเหนา บทละครเรื่องนางมโนห์รา บทละครเรื่องสังข์ทอง เป็นต้น ซึ่งกำสรวล ผู้เขียนได้วิเคราะห์ใน
ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลายประเด็น เช่น ผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ความเป็นมาหรือสาเหตุที่แต่ง จุด
ประสงค์การแต่ง เนื้อหาโดยย่อ และวิเคราะห์คุณค่าในด้านภาษาและสำนวนโวหาร ด้านความรู้ ด้าน
สังคมวัฒนธรรม ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านอิทธิพลต่อวรรณคดีอื่น

หนังสือประวัติวรรณคดีไทย 1 (สมัยสุโขทัย-สมัยอยุธยาตอนปลาย) โดย ว่าที่ร้อยตรีณัฐวุฒิ คล้าย
สุวรรณ เล่มนี้ สามารถอำนวยความสะดวกสำหรับนิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป ที่มีความ
สนใจเกี่ยวกับประวัติวรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย – อยุธยาตอนปลาย เป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทาง
ของการศึกษาวรรณคดีไทย ได้หลายแง่มุม หลายประเด็น มีทั้งความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่สอดแทรก
มาในวรรณคดี ประเพณีวัฒนธรรมไทย คำสอนทางพระพุทธศาสนา คำสอนต่าง ๆ ที่สามารถนำมา
ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ศิลปะทางภาษาที่มีสุนทรียภาพ ภายใต้รูปแบบการประพันธ์ประเภท
ต่าง ๆ พร้อมทั้งตัวอย่างการวิเคราะห์บทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ช่วยให้ง่ายต่อการศึกษา ไม่ยากต่อ
การทำความเข้าใจ ตลอดจนใช้ต่อยอดความรู้เพื่อใช้ในการวิจัย ถือได้ว่ามีประโยชน์ไม่สิ้นสุด